

**ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ИНТЕРАКТИВ
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ**

Усмонов Мурод Содиқович

Жиззах давлат педагогика университети доцент в.б

Таълим тўғрисидаги қонунда ўсиб келаётган авлодни мустақил фикрлайдиган қилиб тарбиялаш вазифаси ҳам қўйилган. Ушбу масаланинг ҳал этилиши кўп жиҳатдан ўқитишнинг интерактив методларини қўллашга ҳам боғлиқ.

Аввало «интерактив» тушунчасини аниқлаб олайлик. «интерактив» сўзи инглизча «интеракт» сўзидан келиб чиққан. «Интер» -ўзаро, «акт» — иш кўрмоқ, ишламоқ деган маъноларни англатади. Демак интерактив деганда ўзаро иш кўриш, фаолият кўрсатиш ёки суҳбат тартибида ким биландир (инсон билан) диалог (мулоқот) ҳолатида бўлиш тушунилади. Шундай қилиб, интерфаол ўқитиш, авваламбор мулоқотли ўқитиш бўлиб, жараённинг боришида ўқитувчи ва ўқувчи орасида ўзаро таъсир амалга оширилади.

Интерактив ўқитишнинг моҳияти ўқув жараёнини шундай ташкил этишдан иборатки, унда барча ўқувчилар билиш жараёнига жалб қилинган бўлиб, эркин фикрлаш, таҳлил қилиш ва мантиқий фикр юритиш имкониятларига эга бўладилар.

Дарслардаги интерактив фаолият ўзаро тушунишга, ҳамкорликда фаолият юритишга, умумий, лекин ҳар бир иштирокчи учун аҳамиятли масалаларни биргаликда ечишга олиб келадиган диалогли алоқани ташкил этиш ва ривожлантиришни кўзда тутди. Интерактив метод битта сўзга чиқувчининг, шунингдек, битта фикрнинг бошқа фикрлар устидан доминантлик қилишлигини бартараф этади.

Диалогли ўқитиш жараёнида ўқувчилар танқидий фикрлашга, шарт-шароитларни ва тегишли ахборотни таҳлил қилиш асосида мураккаб муаммоларни ечишга, алтернатив фикрларни чамалаб кўришга ва асосли

равишда қарорлар қабул қилишга, баҳсларда иштирок этишга, бошқалар билан мулоқот қилишга ўрганадилар. Бунинг учун дарсларда индивидуал, жуфтли ва гуруҳли ишлар ташкил этилади, изланувчи лойиҳалар, ролли ўйинлар, ижодий ишлар қўлланилади, ҳужжатлар ва ахборотнинг турли манбалари билан иш олиб борилади.

Интерактив ўқитиш ташкилотчилари учун, соф ўқув мақсадларидан ташқари қуйидаги жиҳатлар ҳам муҳимдир:

- гуруҳдаги ўқувчиларнинг ўзаро мулоқотлар жараёнида бошқаларнинг қадриятларини тушуниб етиши;
- бошқалар билан ўзаро мулоқотда бўлиш ва уларнинг ёрдамига муҳтожлик заруратининг шаклланиши;
- ўқувчиларда мусобақа, рақобатчилик кайфиятларини ривожлантириш.

Шунинг учун интерактив ўқитиш гуруҳларида муваффақиятли фаолият кўрсатиш учун зарур бўлган иккита асосий функциялар амалга оширилиши лозим:

- ўқитишнинг прагматик жиҳати - қўйилган ўқув масаласини ечишнинг шартлиги;
- тарбиявий масалаларни ечиш - ҳамкорликдаги иш жараёнида гуруҳ аъзоларига ёрдам кўрсатиш, хулқ-атвор нормаларини шакллантириш.

Шуни алоҳида қайд этиш лозимки, ўқитишнинг барча интерактив усулларини вербал (оғзаки) ва новербал усулларга ажратиш мумкин.

Оғзаки усулларга қуйидагилар киради:

- визуал: юз ифодаси, гавданинг ҳолати, ҳаракатлар, кўзлар орқали алоқа;
- акустик: интонация, овоз баландлиги, тембр, нутқ темпи, товуш баландлиги, нутқий паузалар ва ҳ.к.

Вербал усуллар орасида қуйидагиларни ажратиш мумкин:

- «охири очик» бўлган саволлар, яъни ягона «тўғри» жавобга эмас, балки муаммо (савол) бўйича турли нуқтаи назарларни баён қила олишга

йўналтирилган саволларни бера олиш қобилияти;

- ўқувчилар билан мулоқотда ўқитувчи томонидан ўзининг нуқтаи назарини ҳал қилувчи нуқтаи назар деб эмас, балки нетрал деб белгиланиши. Бу нарса машғулот пайтида ўқувчиларга «тўғри» ва «нотўғри» нуқтаи назарларини баён этиш имкониятини беради;

- машғулотнинг таҳлили ва ўз-ўзини таҳлил қилишга тайёргарлик. Ушбу ҳолат машғулотларда нима, қандай ва нима учун содир бўлганлигини, ўзаро фаолият қаерда нимага боғлиқ эканлигини, нималар қилиш кераклиги ва бошқаларни тушуниб олишга ёрдам беради;

- машғулотнинг бориши, унинг кулминациясини, натижавийлигини ва бошқалар кузатиш имконини берувчи ёзма хотираларни ёзиб бориш.

Биринчи бўлимга алоҳида эътиборни қаратишни истар эдик. ўқитувчининг саволи ўқувчининг тафаккурини ривожлантириш учун кучли воситадир. Интерактив ўқитиш нуқтаи назаридан саволнинг икки хил тури мавжуд:

- ўқувчининг фикр доирасини чегаралаб, унинг билганларини оддий қайта тиклашга келтириб қўядиган саволлар. Бундай саволлар фикрлаш жараёнини тўхтатиб туришга хизмат қилиб, ўқувчига унинг фикри ҳеч кимни қизиқтирмасиини тушуниб етишига олиб келади;

- фикр юритиш, ўйлаш, тасавур қилиш, яратиш ёки синчиклаб таҳлил этишга ундовчи саволлар. Бундай саволлар фикрлаш даражасини кўтариш билан бирга, ўқувчиларда уларнинг ҳам фикри қимматга эга эканлигига ишонч уйғотади.

Қуйида саволни тўғри ифода қилиш учун бир нечта тавсиялар келтирамиз.

1. Саволларни аниқ ва қисқа қўйиш лозим.
2. Битта савол орқали фақат бир нарсани сўраш керак.
3. Савол мавзу билан бевосита боғлиқ бўлиши керак.
4. Саволдаги барча сўзлар ўқувчига тушунарли бўлиши керак.
5. Ҳар бир саволга бир нечта жавоб бўлишига ҳаракат қилинг.

6. Муайян предметлардан умумийга боришга ҳаракат қилинг. Бу ҳолат ўқувчиларни ўйлаши ва саволга жавоб беришида енгиллик туғдиради.

7. Фақатгина «ҳа» ёки «йўқ», «тўғри» ёки «нотўғри» деган жавоблар бериладиган саволларни беришдан сақланинг.

8. Ўқувчиларга ўз тажрибаларига таянган ҳолда жавоб берадиган саволларни беринг.

9. ўқувчининг ўз нуқтаи назарини билдирадиган саволлардан беришга ҳаракат қилинг.

10. Қўйилган саволга жавоб берилганда ўқувчилардан «Нима учун шундай деб ўйлайсиз?» деб сўраб туринг.

Интерактив усуллар бўйича ўқитиш ташкил этилганда эътибор берилиши керак бўлган яна бир ҳолат, бу вазифанинг мазмуни масаласидир. Вазифанинг мазмуни ўқитишнинг анъанавий шаклларига қараганда бошқачароқ характерга эга бўлиши лозим. Масалан, гуруҳга дарсликдаги маълум бир параграфнинг конспекти олинишини вазифа сифатида бериш мақсадга мувофиқ эмас, чунки ҳар бир ўқувчи бу ишни ўзи, мустақил бажариши мумкин.

Амалиёт шуни кўрсатмоқдаки, муаммонинг ностандарт қўйилишигина ўқувчиларни бир-биридан ёрдам олишга, бошқаларнинг ҳам фикрини билишга, натижада эса, гуруҳнинг умумий фикрини шакллантиришга ундайди. Масалан, дастурлашга оид масала ечилганда уни кичик масалаларга бўлиш мумкин. Ўқувчиларни ҳам кичик гуруҳларга бўлиш, ҳар бирига кичик масалани ечишни ва унинг дастурини тузишни тавсия этиш мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, дарс охирида гуруҳларнинг ечимлари асосида асосий масала ечимини ҳал қилиш лозим. Бунинг натижасида битта дарс давомида мураккаб масалани ечиш ва унга кўпроқ ўқувчиларни жалб қилиш мумкин бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Алимов Р., Усмонов С., Ходиев Б ва бошқалар. Миллий иқтисодда ахборот

тизимлари ва технологиялари. Тошкент. Шарқ. 2004 йил. 319 бет.

2. Усмонов М.С. Узлуксиз таълим тизимида интерактив электрон ўқув курсларини яратиш ва ундан фойдаланиш методикаси. Узлуксиз таълим илмий-услубий журнал. Тошкент. 4-сон 2012 йил. 40-45 бетлар.